

Psykologin som får oss att tro på nätlögner

UPPDATERAD 28 OKTOBER 2017 PUBLICERAD 28 OKTOBER 2017

Faktaresistens har beskrivits som en folksjukdom och fenomenet har utnyttjats av exempelvis högerextrema, klimatskeptiker och vaccinnotståndare. Varför är vi människor så mottagliga för falsk information? Och varför har misstron mot fakta fått så starkt fotfäste idag?

Efter att Donald Trump valdes till president möttes han, enligt sin egen stab, av det största publikhavet någonsin vid en presidentinstallation, [något som visade sig vara lögn](#). Begrepp som alternativa fakta och faktaresistens aktualiserades efter händelserna i amerikansk politik. Men det är inte bara i USA som misstron mot etablerad fakta har ökat.

Åsa Wikforss är filosofiprofessor vid Stockholms universitet och har skrivit en bok om alternativa fakta och faktaresistens. Enligt henne hotas kunskapen av yttre fiender som har politiska och ekonomiska intressen. Men vi har även inre psykologiska mekanismer som gör oss mottagliga för desinformation.

”Konfirmeringsbias” lurar vårt tänkande

– Vi tror det vi vill tro, inte det vi har skäl att tro. Om vi tror något vill vi gärna fortsätta att göra det. Vi vill bekräfta det vi redan tror. Så om det kommer evidens som talar emot, så slår vi ifrån oss det, säger Åsa Wikforss.

Det här fenomenet kallas inom psykologin konfirmeringsbias – det vill säga vi försöker få bekräftelse på det vi redan tror.

Psykologiforskning visar även att människor är bra på att kategorisera – det vill säga dela in folk och saker i olika grupper. Ur ett evolutionärt perspektiv har det varit viktigt för att snabbt bestämma om något utgör en fara eller är en tillgång.

Faktaresistensen inbyggd i hjärnan

Vi är exempelvis mer rädda för människor med en annan hudfärg än vår egen, enligt forskning från Karolinska institutet. Reaktionen kan även mätas i hjärnan. Även om vi rent objektivt vet att hudfärg inte har någon betydelse för hur vi är, så slår vi ifrån oss sådan fakta.

Faktaresistensen är alltså ”inbyggd” i oss människor. Men vi slår inte ifrån oss fakta i största allmänhet, utan uppfattningar som är viktiga för vår identitet, vilka vi är, och för vår grupp.

– ”I min grupp tror vi så här.” Kommer då någon expert som säger att det inte finns skäl att tro det. då kommer vi att slå ifrån oss det. säger Åsa Wikforss.

Polariseringen aktiverar psykologisk faktaresistens

Men vad är det då som gör att faktaresistens har fått så starkt fotfäste idag? En faktor är enligt Åsa Wikforss en ökad polarisering i samhället. Tillsammans med vår psykologi ger det en grogrund för faktaresistens.

Men det finns också något annat som spelat en avgörande roll för att faktaresistensen ökat. Den nya mediasituationen gör det möjligt att sprida desinformation via sociala medier på ett sätt som inte var möjligt förut.

– Den sprids med en snabbhet och skicklighet. De som gör falska nyheter gör dem väldigt skickligt. Och det är ett nytt fenomen, säger Åsa Wikforss.

Sex av tio delade länkar på sociala medier sprids utan att vi ens läst artikeln. Hur lätt det är att dela i sociala medier bidrar till att felaktig information sprids.

– För det första ska vi ha en sak klart för oss när det gäller desinformation: den sprider sig inte av sig själv. Det är vi som sprider den, det är vi som sprider vidare länkar som ser häftiga ut som vi inte ens klickat på, säger Åsa Wikforss.

Desinformation riktas mot media och forskare

Men osanna eller ”alternativa” så kallade fakta har spridits långt före internets genombrott. Ett exempel är den amerikanska cigarettreklamen. Osanningar har alltså även spridits tidigare i historien. Men det speciella med alternativa-fakta-vägen nu är enligt Åsa Wikforss att den allt oftare målar ut media och forskare som lögnare.

– En typ av desinformation som är särskilt farlig är desinformationen att medier ljuger och har en agenda, och forskare har en agenda. När den sprids som ett resultat av den här polariserade samhällssituationen då blir det väldigt farligt. För kan vi inte lita på vad forskarna och medierna säger, då undermineras de centrala kunskapskanalerna i det demokratiska samhället, säger Åsa Wikforss.

Mer om forskningen kring varför ”faktaresistens” ökar och hur våra hjärnor får oss att avsiktligen skapa missförstånd – i programmet Vetenskapsstudion på [SVT Play](#) från lördag klockan 9 eller måndag 30/10 klockan 21.55 i Kunskapskanalen.

✉ Anna Björklund

Uppdaterad 28 oktober 2017 kl 11:34

Publicerad 28 oktober 2017 kl 06:00

✉ Hittat språk- eller faktafel i texten? Skriv och berätta.

SÅ ARBETAR VI

SVT:s nyheter ska stå för saklighet och opartiskhet. Det vi publicerar ska vara sant och relevant. Vid akuta nyhetslägen kan det vara svårt att få alla fakta bekräftade, då ska vi berätta vad vi vet – och inte vet. [Läs mer om hur vi arbetar.](#)